

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ

Εἰς προηγούμενα κεφάλαια ἐξετάζοντες τὴν θέσιν τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, εἶδομεν ὅτι ἄτομον καὶ κοινωνία ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν σιωπηρῶς καὶ ἀσυνειδήτως μεταβάλλονται καὶ ἐξελλίσσονται.

Τὸ ἄτομον τ. ἔ. αὐξανόμενον φυσιολογικῶς καὶ πνευματικῶς αὐξάνεται καὶ ἐξελλίσσεται προσαρμοζόμενον εἰς τὸ περιβάλλον καὶ τὴν κοινωνίαν, «κοινωνικοποιεῖται», καθιστάμενον δυναμικὸν μέλος αὐτῆς, ἐνεργοῦν συμφώνως πρὸς τὰ ἦθη, τοὺς γραπτοὺς καὶ ἀγράφους νόμους αὐτῆς, τὰς παραδόσεις καὶ κοινωνικὰς ἀντιλήψεις, καὶ θεωροῦν ἑαυτὸ ὡς κατέχον θέσιν τινὰ ἐν αὐτῇ.

Καὶ ἡ κοινωνία δ' ἀφ' ἑτέρου ὁσημέραι ἐξελλίσσεται καὶ μεταβάλλεται ἐξ ἀπλοῦ, ἀνευ στενῆς ὀργανώσεως, εἰς στενῶς ὀργανωμένον καὶ συνδεδεμένον σύνολον μετὰ πλείστων πολυπλόκων καὶ συστηματοποιημένων λειτουργιῶν. Ἐν τῷ κοινωνικῷ λοιπὸν βίῳ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔχομεν ἐνεργὸν προσαρμογὴν τοῦ ἀτόμου εἰς τὸ κοινωνικὸν τοῦ περιβάλλον καὶ μεταβολὴν καὶ ἀνάπτυξιν εἰς κοινωνικὴν προσωπικότητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξέλιξιν τοῦ συνόλου, μεταβολὴν τοῦ τρόπου τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως, μεταμόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως καὶ τῆς ἁρμονικῆς ἀναπτύξεως τῶν συναποτελούντων τὴν κοινωνίαν μελῶν.

Τὰ εἶδη ταῦτα τῶν λειτουργιῶν ἐργάζονται ταυτοχρόνως ἐπιδρῶντα ἀμοιβαίως. Πῶς ἡ ἀμοιβαία καὶ ταυτόχρονος αὕτη ἐπίδρασις καὶ ἐξέλιξις ἐπιτελεῖται ;

Ἐξετάσαντες ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ ἔργου τὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινωνίας καὶ τὴν προέλευσιν αὐτῆς, ὡς ἴδωμεν πῶς τὸ ἄτομον πρῶτον κοινωνικοποιεῖται καὶ εἶτα πῶς ὅλη ἡ κοινωνία ἐξελλίσσεται.

1. Ἡ κοινωνικοποίησις τοῦ ἀτόμου.

Διὰ τῆς λέξεως κοινωνικοποίησις τοῦ ἀτόμου νοοῦμεν ἐν ταῦθα τὴν λειτουργίαν, δι' ἧς τὸ ἄτομον, μέλος τῆς κοινωνίας, ἀναπτύσσεται καὶ ἐξελλίσσεται εἰς λειτουργικὸν μέλος τῆς ὁμάδος, ἐνεργοῦν συμφώνως πρὸς τοὺς γνώμονάς της, συμμορφούμενον πρὸς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά της, ἀποδεχόμενον τὰς παραδόσεις της καὶ προσαρμοζόμενον εἰς τὰς ἐκάστοτε καταστάσεις, ὥστε ἢ νὰ εἶναι ἀνεκτὸν ὑπὸ τῶν ἄλλων μελῶν ἢ νὰ θαυμάζεται ὑπ' αὐτῶν.

Ἡ μεταβολὴ καὶ ἀνάπτυξις τοῦ μικροῦ νηπίου εἰς κοινωνικὸν ἄνδρα ἐξαρτᾶται τὸ μὲν ἐκ τῶν φύσει κληροδοτουμένων εἰς αὐτὸ ἐνστίκτων καὶ ἰκανοτήτων, δι' ὧν τείνει νὰ πλησιάσῃ τοὺς περὶ αὐτό, τὸ δὲ ἐκ τοῦ περιβάλλοντος καὶ δὴ τῆς παρουσίας προσώπων, καὶ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας μετ' αὐτῶν συνάπτει.

Ἄν ὑποτεθῇ ὅτι παιδίον τι ἀνετρέφετο ἐν δάσει μακρὰν παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου, ἀναμφιβόλως οὐδαμῶς θὰ ἀνεπτύσσετο οὔτε πνευματικῶς, οὔτε κοινωνικῶς. Ὁ μοναχικὸς βίος καὶ ὁ βίος τῶν ἐρημιτῶν καὶ τῶν εἰς στενὴν

φυλακὴν ἀποκλεισθέντων ἐγκληματιῶν, τὸ μονογενὲς καὶ μακρὰν ἄλλων ἀνθρώπων ἀνατρεφόμενον παιδίον, μαρτυροῦσι περὶ τούτου.

Τούναντίον εὐρισκόμενον τὸ παιδίον καὶ τὸ ἄτομον γενικῶς εἰς οἰκογένειαν καὶ κοινωνίαν ἐξυπηρετικὴν τῶν ἀναγκῶν του καὶ εὐχάριστον δι' αὐτό, ἐξελίσσεται καθημερινῶς καὶ προάγεται καὶ δὴ ἀναλόγως τοῦ περιβάλλοντός του. Καὶ πρῶτον τὸ παιδίον ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῶν γονέων του ἐκ τῆς μετ' αὐτῶν συμβιώσεως ἀπολαύει τῆς ἀγάπης των, δέχεται τὴν προστασίαν καὶ κατεύθυνσιν, τὸ παράδειγμα καὶ τὰ ἰδανικά των. Εἰς τὰς ἐνδείξεις ταύτας τὸ παιδίον ἀντιδρᾷ ἐξ ἐνστίκτου ἐν ἀρχῇ, εἶτα ἐνσυνειδήτως, κατόπιν δὲ σχηματίζει ἕξεις, μιμεῖται βραδύτερον τὰς πράξεις τῶν γονέων του, διὰ δὲ τῆς ὑποβολῆς τῶν διδασκάλων αὐτοῦ σχηματίζει ὁρθὰς ἕξεις προσαρμογῆς εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον. Παρὰ τοὺς γονεῖς τὰ ἄλλα παιδιά ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξίν του καὶ δὴ περισσότερον τῶν γονέων, ἰδίᾳ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐλευθέρου του χρόνου. Καὶ τοῦτο, διότι τὰ παιδιά ἔχουν κοινὰ διαφέροντα καὶ κοινὰς μεθόδους ἀντιδράσεως εἰς τὴν ζωὴν των. Αὐξανόμενον τὸ παιδίον ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν ἄλλων παραγόντων καὶ δὴ τοῦ διδασκάλου, τοῦ σχολείου, τοῦ κινηματογράφου καὶ ποικίλων ἀγγανωσμάτων καὶ τῶν ἄλλων ἐνηλίκων. Πρὸς τοὺς παράγοντας δὲ τούτους τὸ παιδίον ὀφείλει νὰ μάθῃ νὰ προσαρμόσῃ τὰς πράξεις, τοὺς λόγους καὶ τὰς σκέψεις του. Οὕτως εἰς τὴν πρώτην του ἡλικίαν τὸ παιδίον ἐκ τῆς ἀναστροφῆς του ταύτης ἀποκτᾷ ἀντίληψιν περὶ τῶν ἰκανοτήτων καὶ ἀδυναμιῶν του, ἀποκτᾷ συνείδησιν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ἢ αὐτοσυνειδησίαν, ὡς ἄλλως λέγομεν, καὶ «Ἐγώ».

Εἰδικώτερον κατὰ μὲν τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ζωῆς του τὸ παιδίον οὐδεμίαν συνείδησιν ἑαυτοῦ ἔχει. Σὺν τῇ ἡλικίᾳ ὅμως καὶ ἀναλόγως τῆς εὐφυΐας του ἀρχεται νὰ παρατηρῇ καὶ νὰ μιμῆται τὰς πράξεις πρῶτον καὶ εἶτα τὰς λέξεις τῶν περὶ αὐτὸ παντὸς εἶδους ἐνηλίκων. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως καὶ μιμήσεως ταύτης λαμβάνει γνῶσιν τοῦ τί αὐτὸ δύναται νὰ κάμῃ, λαμβάνει γνῶσιν τ. ἔ. τοῦ ἰδίου του «Ἐγώ», ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς ὅ,τι ἄλλο (τὸ μὴ Ἐγώ του) δύναται.

Μέχρι τοῦ 7ου ἢ 8ου ἔτους τὸ κανονικῶς ἔχον παιδίον μιμεῖται τὰς πράξεις, ἕξεις, ἔθιμα καὶ φανταστικὰ πρόσωπα, ὑποβαλλόμενα ἐνίοτε αὐτῷ ὑπὸ μύθων ἢ ἱστορημάτων, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ πνεῦμα τῶν πέριξ αὐτοῦ ἄλλων προσώπων κατόπιν καταβολῆς προσοχῆς καὶ προσπαθείας. Οὕτω σχηματίζει ἀντίληψιν βαθμιαίως καὶ τοῦ ἰδίου του Ἐγώ καὶ τοῦ ξένου Ἐγώ καὶ διαχωρίζει τὸ εἶναι αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ εἶναι τῶν ἄλλων. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ εἶτε μιμούμενον τοὺς ἄλλους, εἶτε ἀντενεργοῦν, μορφώνει τὸ ἴδιον Ἐγώ, γνωρίζει ἑαυτὸ ὡς ἔχον ἰδίαν ὑπαρξίν, ἀλλὰ καὶ ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ ὑπερνικῶν παρουσιαζομένας δυσκολίας, ἰκανοποιοῦν τὰς σωματικὰς, πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας, δημιουργεῖ εὐχάριστον ζωὴν, προσαρμόζεται ἐλευθέρως εἰς τὴν πέριξ κοινωνίαν του καὶ ἐξελίσσεται καὶ ἀναπτύσσεται βαθμιαίως εἰς προσωπικότητα. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ 14ου ἔτους περίπου ἡ τοιαύτη προσαρμογὴ γίνεται εὐκόλως καὶ βαθμιαίως. Κατὰ τὴν ἐφηβείαν ὅμως κρίσις ἐπέρχεται εἰς τὴν ἐρωτικὴν τοῦ ἀτόμου ἀνάπτυξιν, νέα συναισθήματα γεννῶνται, νέα ἐρωτήματα διαγωγῆς καὶ προσαρμογῆς εἰς αὐτὸ πρόβállονται, ἐλπίδες, φόβοι καὶ ὄρμαι καὶ διαφέροντα εἰδικὰ ἐμφανίζονται καὶ ἀσυνήθεις ἕξεις πρέπει νὰ σχηματισθῶσιν ὄχι μόνον πρὸς τὸ ἀντίθετον φύλον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μεγαλύτερους, γονεῖς, ἀδελφούς, Θεόν, κόσμον, πρὸς οὓς πάντας δέον νὰ κανονίσῃ τὰς σχέσεις του.

Τὸ πρᾶγμα τοῦτο δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλον. Καὶ ἂν μὲν ἐξακολουθῇ ὁ ἐφηβος τὴν φοίτησιν εἰς τὸ σχολεῖον ἢ φοιτᾷ τακτικῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν,

διευκολύνεται εις την τριαύτην προσαρμογήν του, ἂν ὁμοῦς ἀπέχη τούτων, δυσχεραίνεται εις αὐτήν. Ἀκολούθως ἔρχεται ὁ γάμος, γεννῶνται προβλήματα προσαρμογῆς ἀμφοτέρων τῶν συζύγων, ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς ταυτότητος τῶν ἕξεων, ἰδανικῶν, συνηθειῶν, γνώσεων τῶν οἰκογενειῶν ἀφ' ὧν προέρχονται ἀμφότεροι οἱ συζευχθέντες. Εἰς τὴν νέαν τῶν ταύτην ζωὴν μετὰ ἧ ἄνευ τέκνων οἱ συζευχθέντες ἀφείλουσι νὰ μάθωσι νὰ συνεργάζωνται μετ' ἄλλων εἰς τὰς μεγάλας εὐθύναις τῆς οἰκογενειακῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς.

Οὕτω τὸ ἄτομον τὸ ἐν κοινωνίᾳ ζῶν προσαρμόζεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ ἀποδέχεται ὡς ἴδιόν του κτῆμα τὰς διαθέσεις, ἕξεις καὶ πίστεις τῶν ἄλλων μελῶν τῆς κοινωνίας, ἧτις ἀσυνειδήτως ἐπ' αὐτοῦ πρὸς τοῦτο ἐπιδρᾷ. Ἀλλὰ πῶς καὶ διὰ τίνα λόγον ἡ ἀποδοχὴ αὕτη τελεῖται καὶ τὸ ἄτομον ζυμῶναι τὰς διαθέσεις καὶ ἐνεργείας του πρὸς τὰς διαθέσεις καὶ ἐνεργείας τῆς κοινωνίας του ;

Διαφοροθεωρίαι πρὸς τοῦτο ὑπάρχουσι. Κατὰ τὸν Durkheim (1) αἱ παρὰ τῆς ομάδος ἀποδεκταὶ ἰδέαι, τρόποι συμπεριφορᾶς, διαθέσεις καὶ ἀξίαι ἐποβάλλονται ἐπὶ τοῦ ἀτόμου καὶ ἐπιβάλλονται διὰ διαφόρων μέσων καὶ διὴ διὰ τοῦ νόμου ἢ τῆς ὑπερατομικῆς βουλήσεως, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Durkheim, Espinas, Cooley, Simmel κ. ἄ. «ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ εἶναι μικροσκοπικὴ ἀνάκλασις τοῦ κοινωνικοῦ κόσμου». (2)

Κατὰ τὸν Cooley (3) ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δύναται νὰ διεγείρεται μόνον εἰς ἄτομα εὐρισκόμενα εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἄλλων. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν συνείδησιν ἐνὸς Ἐγὼ ἐκτὸς ἂν τὸ ἀναπτύξωμεν δι' ἐπαφῆς μετὰ τῶν ἄλλων συνεχῶς καὶ κατανικήσωμεν τὰς διαθέσεις των, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς πίστεις των. Κοινωνικὸν Ἐγὼ εἶναι οἰαδήποτε ἰδέα ἢ σύστημα ἰδεῶν, προερχόμενον ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, καὶ τὸ ὁποῖον τὸ πνεῦμα ἀπολαύει ὡς ἴδιον. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην τὸ κοινωνικὸν Ἐγὼ βλαστάνει ἐκ τῆς αὐτοσυναισθήσεως, ἧτις εἶναι ἐνστικτικὴ καὶ ἐρεθίζει καὶ ἐνοποιεῖ τὰς εἰδικὰς ἐνεργείας τῶν ἀτόμων. Τὸ κοινωνικὸν τοῦτο Ἐγὼ ἐκφράζεται διὰ τοιούτων λέξεων: «Ἐγὼ, ἐμέ, ἐμόν, ὁ ἑαυτός μου». Τὸ ἄτομον δὲ ἰδίᾳ κρίνει τὸ ἐγὼ του ἀπὸ τοῦ τῶν ἄλλων, συναισθανόμενον ὅτι τὸ Ἐγὼ του δὲν ἰδιοποιήθη σκέψεις τινάς, ἰδανικὰ καὶ τρόπους συμπεριφορᾶς, ἅτινα οἱ ἄλλοι ἀπεδέχθησαν.

Ἀναπτύσσεται δὲ τὸ κοινωνικὸν τοῦτο Ἐγὼ, κατὰ τὸν Cooley, διὰ τῆς φαντασίας, ὅτι ἰδέα τις, ἢν ἰδιοποιεῖται, ἐμφανίζεται δηλ. εἰς τὸ πνεῦμά του καὶ τὸ εἶδος τῆς αὐτοσυναισθήσεως ἢν τις ἔχει, καθορίζεται ἐκ τῆς διαθέσεως πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν εἰς ἄλλο πνεῦμα. Καλεῖται δὲ τὸ κοινωνικὸν τοῦτο Ἐγὼ «τὸ κατοπτρὸν Ἐγὼ», ὅπερ ἔχει τρία στοιχεῖα: τὴν φαντασίαν τῆς ἰδικῆς του ἐμφανίσεως εἰς τὸ ἄλλο πρόσωπον, τὴν φαντασίαν τῆς κρίσεώς του περὶ τῆς ἐμφανίσεως ταύτης καὶ εἶδος τι αὐτοσυναισθησίας ὡς ἡ ἔπαρσις ἢ ἡ αὐτομομφή. Οὕτως ἡ αὐτοσυνειδησία προὑποθέτει κοινωνικὸν βίον ἐν σχέσεσι μετ' ἄλλων προσώπων. Ὅθεν κατὰ τὸν Cooley τὸ κοινωνικὸν Ἐγὼ βλαστάνει ἐκ τῆς αὐτοσυναισθησίας «ἐνστικτικῆς τὴν φύσιν» καὶ ἀναπτύσσει τὴν κατοπτρικὴν ἀποψιν τοῦ ἐγὼ διὰ τῆς φαντασίας, πῶς τὸ Ἐγὼ φαίνεται εἰς τοὺς ἄλλους μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἔπαρσιν ἢ τὴν αὐτομομφήν.

(1) Durkheim E. "Division of Labor in Society" (Κεφ. V)

(2) Βλ. καὶ τὰ ἀνωτέρω περὶ ὑποβολῆς λεχθέντα

(3) Βλ. Cooley "Human Nature and the Social Order" p. 147.

Κατ' ἄλλον Ἀμερικανὸν κοινωνιολόγον, τὸν Mead (1), βάσις τοῦ Ἐγὼ εἶναι ἡ αὐτοσυνειδησία καὶ οὐχὶ τὸ αὐτοσυναίσθημα, τὸ γνωστικὸν δηλ. στοιχεῖον καὶ οὐχὶ τὸ συναίσθημα. Ἐμφανίζεται δὲ τὸ Ἐγὼ ἐκ τῆς λειτουργίας τῆς κοινωνικῆς ἐμπειρίας καὶ ἐνεργείας.

Κατὰ τὰ ἄνωτέρω πάντες οἱ ἐπιστήμονες οὗτοι συμφωνοῦσιν ὅτι τὸ ἄτομον προσαρμόζεται εἰς τὰς μορφὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου διὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ κοινωνικῆς ἐπιδράσεως, καίτοι διαφέρουσιν ὡς πρὸς τὴν ἀνάλυσιν τῆς λειτουργίας ταύτης. Συμφωνοῦσι δ' ἐπίσης πάντες οἱ κοινωνιολόγοι ἀπὸ τοῦ Comte μέχρι σήμερον ὅτι ἡ κοινωνικότης προέρχεται ἐξ ἀλληλεπιδράσεως τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων καὶ ἐκ τοῦ ἀτόμου διὰ ψυχικῶν τινῶν λειτουργιῶν, δι' ὧν οικειοποιεῖται τοῦτο τὰ γενικὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ομάδος του, πλὴν αἱ ψυχικαὶ αὗται λειτουργίαι δὲν εἶναι παρὰ πάντων ἀποδεκταί. Πάντως ὅμως γνωστὸν εἶναι ὅτι 1) πᾶν ἄτομον ζῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ γίνεται μέτοχον κατὰ τινα βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς. 2) Αἱ διαθέσεις του, ἐνέργεια καὶ πίστεις του εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπαφῆς του μὲ τὸν πολιτισμὸν τῆς κοινωνίας του καὶ τῆς συνήθους ἀντιδράσεώς του πρὸς τὸν πολιτισμὸν τοῦτον. 3) Κατὰ τινα τρόπον ἰδιοποιεῖται τὸ ἄτομον τμήμα τοῦ πολιτισμοῦ τούτου. Καὶ τοῦτο γίνεται μέρος τοῦ «εἶναι» του δι' ἕξεως καὶ ἄνευ συνειδήσεως ὑπ' αὐτοῦ ὅτι ἔλαβε ταύτην παρὰ τῶν ἄλλων. 4) Ὡς ἀποτέλεσμα, τοῦτο «ὕφαινεταί» καὶ καθίσταται ἀναφαίρετον μέρος τῆς κοινωνίας του, ἥς αἱ ἀξίαι εἶναι ἰδικαί του ἀξίαι, ὅ,τι ἐπιδοκιμάζεται ὑπ' αὐτῆς εἶναι παραδεκτὸν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὅ,τι καταδικάζεται εἶναι ἀπορριπτέον, ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ ἄτομον κοινωνικοποιεῖται.

2. Ἐξέλιξις τῆς κοινωνίας.

Κατὰ παρόμοιον τρόπον οὐ μόνον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἡ ὄμας ἢ ἡ κοινωνία χωρεῖ ἐξελισσομένη καὶ ἀναπτυσσομένη ἀπὸ καταστάσεως τινὸς εἰς ἄλλην διάφορον. Διὰ τῆς μεταβάσεως δὲ ἢ μεταπτώσεως ἀπὸ καταστάσεως τινος εἰς ἄλλην, ἀπὸ ἰδεώδους τινὸς εἰς ἄλλο, ἀπὸ τινος ἀντιλήψεως περὶ κόσμου καὶ βίου εἰς νεωτέραν ἀντίληψιν, ἐπέρχεται διαφορὰ τις καὶ κίνησις ἐπίσης εἰς τὰς ἀντιλήψεις, εἰς τὰ ἰδεώδη, εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει, ἥτις δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀπαράλλακτον καὶ παρομοίαν ἐκδήλωσιν τῆς μεταγενεστερᾶς ζωῆς πρὸς τὴν προηγουμένην. Ἀκόμη ἢ μεταβολὴ αὕτη εἰς τὰς ἀντιλήψεις παρατηρεῖται μεταξὺ τῆς ἐκάστοτε νεότητος καὶ τῶν ἐν ἡλικίᾳ μελῶν τῆς κοινωνίας. Ἡ λειτουργία αὕτη ὀνομάζεται ἐξέλιξις, χωρεῖ δὲ αὕτη ἀπὸ καταστάσεως εἰς κατάστασιν, ἣν ἐφ' ὅσον σαφῶς δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν καὶ προσδιορίσωμεν καλοῦμεν βαθμίδα ἐξελίξεως. Αἱ βαθμίδες αὗται εἶναι ἀποτέλεσμα μεταβολῶν ἀντιλήψεων ἀλλὰ καὶ μεγάλων ἀνακαλύψεων, αἵτινες ἐπήνεγκον ἐπαναστάσεις εἰς τὴν μέθοδον τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομένως τῆς κοινωνικῆς διαβιώσεως καὶ τῶν κοινωνικῶν λειτουργιῶν. Αἱ βαθμίδες αὗται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων λαῶν δὲν διαδέχονται ἢ μία τὴν ἄλλην, διότι λαοὶ τινες ἢ μιμούμενοι ἄλλους προηγμένους, ἢ ἕνεκα τοῦ περιβάλλοντός των, προήχθησαν ταχύτερον ἄλλων ἄνευ ἀκολουθίας κατὰ σειράν τῶν βαθμίδων τούτων τῆς ἐξελίξεως. Πάντες ὅμως οἱ λαοὶ ἐν τῇ ἐξελίξει των διήλθον δύο βασικὰς καὶ σπουδαιοτάτας βαθμίδας.

Αἱ βαθμίδες αὗται εἶναι 1) Ἡ τῆς ὑποταγῆς τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου διὰ διαφόρων ἀνακαλύψεων. Ἐκ τούτου ἤρχισεν ἡ περίσσεια τοῦ πλούτου, δι' οὗ κατέστη δυνατὴ ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, ἢ αὔξησις τῶν

(1) Mead M. "Mind, Self and Society" p. 173.

μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἢ κτῆσις περιουσίας, ἢ διὰ ταύτης κτῆσις δυνάμεως καὶ κοινωνικῆς θέσεως, ἢ δημιουργία κανόνων, ἐθίμων, νόμων σχετικῶν πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν. Ἐκ τῆς ἀναπτύξεως δ' ἐπίσης τῆς περιουσίας παρέστη ἀνάγκη ἐργατῶν, ποιμένων, ἀποτελούντων τμήμα τῆς τότε ἀνθρωπότητος, ἐξ οὗ ἡ διάκρισις εἰς δούλους ἢ κυρίους, τὰς δύο ταύτας κοινωνικὰς τάξεις.

2) Ἡ τῆς ὑποταγῆς τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, βασικὴ βαθμὶς οὐχὶ κατ' ἀνάγκην προτέρα τῆς προηγουμένης, ἐξ ἧς ἀνεπτύχθη ὁ γεωργικὸς βίος καὶ ἡ γεωργικὴ μορφή τῆς κοινωνίας.

Ἡ γνῶσις τῆς καλλιεργείας τῶν φυτῶν καὶ τῶν σπόρων ἐπέφερε μεγίστην ἀνάπτυξιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, μεγαλύτερον πληθυσμόν, ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα τῆς γῆς, ἐξ οὗ ἡ εἰς ζῶα περιουσία ἀντικατεστάθη διὰ τῆς περιουσίας τῆς γῆς καὶ ἐπομένως οἱ κτηματῖαι ἀπέβησαν ἀντὶ τῶν ποιμένων ἡ δεσπόζουσα τάξις ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Λόγω τῆς ἀξίας τῆς κτηματικῆς περιουσίας ἀνεπτύχθησαν ἐπίσης νόμοι καὶ ἔθιμα σχετικά πρὸς αὐτήν, ἡ δουλεία ἐξηκολούθησεν ἀναλόγως τῆς κατοχῆς ἢ μὴ τμήματος γῆς καὶ τῆς ἰκανότητος πρὸς αὐτοσυντηρησίαν, ἐκ τούτου ἐνεφανίσθη καὶ ἡ ὑπὸ ὄρους μίσθωσις τῶν ἐργαζομένων, καὶ ἡ κοινωνία ἀπὸ τῆς νομαδικῆς τοῦ ποιμενικοῦ βίου μετεβλήθη εἰς στάσιμον ἐν χωρίοις καὶ οἰκισμοῖς, ἡ ἀγροτικὴ δὲ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἐπέφερε καὶ μεταβολὴν εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις καὶ νέαν μορφήν κοινωνικὴν, ἣν διεκρίναμεν εἰς μικροβιομηχανικὴν καὶ μεγαλοβιομηχανικὴν.

Ἡ μορφή αὕτη ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν πρόοδον τῆς μηχανῆς, ἐξ ἧς ἐπανάστασις ἐπῆλθεν ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, ἡ καλουμένη βιομηχανικὴ ἐπανάστασις, περὶ ἧς εἰδικώτερον ἐνταῦθα θὰ ἀσχοληθῶμεν.

3. Ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις.

Διὰ ταύτης νοοῦμεν τὴν μεταβολὴν τοῦ οἰκονομικοῦ βίου κατὰ τὰ τελευταῖα 170 ἔτη. Πῶς αὕτη ἐπῆλθεν;

Ἐπὶ 200—300 ἔτη πρὸ τοῦ 1750 μεγίστη ἐγένετο αὔξησις τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, ἥτις καὶ ἐφηροδόσθη εἰς τὴν βιομηχανίαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν καὶ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ νέου κόσμου ἐδημιούργησαν ζήτησιν παραγωγῆς καὶ ὑλικῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς καὶ νέα καὶ μεγαλύτερα κέντρα ἐμπορίου.

Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ζητήσεως ὑπῆρξεν ἡ αὔξησις τῶν μηχανικῶν ἐφευρέσεων, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀτμοῦ, ἡ μᾶλλον ἡ χρῆσις αὐτοῦ, γνωστοῦ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, βραδύτερον δὲ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ σήμερον τῶν ἀεροπλάνων κλπ., καὶ ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἐργατικῶν χειρῶν διὰ τῆς μηχανῆς, χαρακτηριστικοῦ τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως ὁμως ταύτης προῆλθεν αὔξησις καὶ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, δι' ὧν ἐπετεύχθη ἡ μεταφορὰ τῶν προϊόντων εἰς μακρυνὰς χώρας.

Ἐκ τούτου παραλλήλως ἐπῆλθον πλεῖσται μεταβολαὶ εἰς τὴν ὁργάνωσιν τοῦ ἐμπορίου, δι' οὗ ἐγένετο ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων. Αἱ μεταβολαὶ δ' αὗται συνίστανται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς πίστεως τῶν τραπεζῶν καὶ τὴν ὁργάνωσιν συνεταιρισμῶν πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἐμπορίου.

Ὡσαύτως βιομηχανικαὶ μεταβολαὶ ἐπῆλθον, ὡς ἡ ἴδρυσις ἐργοστασίων, ἡ ἐμφάνισις ἐργοδοτῶν καὶ κεφαλαιοκρατῶν, καὶ ἡ σύμπηξις ὁργανώσεων βαθμιαίως τῶν ἐργαζομένων, ἀναλόγως τῶν πληθυνομένων μέσων ἐπικοινωνίας αὐτῶν καὶ τῆς ἀναπτύξεώς των.

Ἄλλο ἀποτέλεσμα τῆς βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως εἶναι ἡ παραγωγή προϊόντων οὐχὶ δι' ὠρισμένους καταναλωτάς, ἀλλὰ διὰ πάντα ὅπουδήποτε εὐρισκόμενον, διὰ μέσου διαφόρων μεταπρατῶν, οἵτινες διαθέτουσιν αὐτὰ εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ κόσμου. Πρὸς τοῦτο παμμέγιστα οἰκονομικαὶ ὀργανώσεις ἐγένοντο μὲ κεφάλαια ἴσα πρὸς δισεκατομμύρια δραχμῶν, παράγουσαι προϊόντα κατ' εὐθείαν ἐκ τῶν πρώτων ὑλῶν, ὀργανώσεις κυρίως δασικαί, μεταλλείων, σιδηροδρόμων κλπ. Συνέπεια τούτου ὑπῆρξεν ἡ εὐρυτάτη αὕξησις τῆς παγκοσμίου περιουσίας εἰς βαθμὸν μέγιστον, διευκόλυνουσα καὶ τὴν ἔνδυσιν καὶ τὴν διατροφήν καὶ τὴν κατοικίαν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς βαθμὸν ἀφάνταστον ἐν σχέσει πρὸς τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν.

4. Κοινωνικὰ μεταβολὰ καὶ ἐφευρέσεις.

Παρεκτὸς τῶν ἀνωτέρω οἰκονομικῶν μεταβολῶν ἕνεκα τῶν ἐφευρέσεων προηλθον μεταβολαὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον ἀτόμων καὶ ομάδων, εἰς τὰ κοινωνικὰ ζητήματα, τὰ ἠθικὰ καὶ ἔθιμα τῆς ζωῆς. Οὕτως ἡ ἐφεύρεσις τῆς αὐτομάτου κινήσεως τοῦ αὐτοκινήτου ἐπέφερε μεταβολὰς εἰς τὰς ἔξεις καὶ τὴν ζωὴν τῶν γυναικῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν παραμονὴν εἰς τὸν οἶκον, τὴν κίνησιν αὐτῶν, τὰς ἐκδρομάς, τὴν μόρφωσιν καὶ ἀγωγὴν τῶν τέκνων.

Περισσότερα ὅμως, καὶ σαφεστέρα εἶναι ἡ ἐπίδρασις ἄλλων ἐφευρέσεων, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις συνέβαλεν εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ τρόπου τῶν διασκέδασεων, τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς πολιτικῆς, τῶν μεταφορῶν καὶ πλείστων ἄλλων ἐνεργειῶν.

Οὕτως ἐξ ἐρεῦνης τῆς «Προεδρικῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν νεωτέρων κοινωνικῶν τάσεων» κατεδείχθη μεγίστη ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς κοινωνίας μιᾶς καὶ μόνης ἐφευρέσεως, τοῦ ραδιοφώνου, καὶ δὴ : (1)

I. Ἐπὶ τῆς κοινωνικοποιήσεως

1) Ἡὕξῃθη ἡ ὁμοιογένεια τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα τῶν αὐτῶν ἐρεθισμάτων.

2) Ὁ πολιτισμὸς μιᾶς χώρας ἐνοποιεῖται.

3) Εἰσῆλθεν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς ἐπαρχίας ἡ μουσικὴ καὶ ἡ καλλιτεχνία τῶν πόλεων.

4) Τὰ ἠθικὰ κριτήρια ἐγένοντο γνωστὰ εἰς τὰς ἐπαρχίας

5) Ἠλαττώθησαν αἱ διακρίσεις μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ οἰκονομικῶν ομάδων.

6) Ἀπομεμονωμένα ἰσχυρὰ τῆς χώρας ἔρχονται εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ κέντρον καὶ μανθάνουσι τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ κόσμῳ.

7) Ἐνώπιον τῶν ἀγροικμάτων ἠνοιχθῆ νέος κόσμος.

8) Ἡὐνοήθη ἡ διάδοσις ξένων γλωσσῶν.

9) Αἱ διάλεκτοι χάνουν τὴν ἰσχύν των καὶ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους ἐνισχύεται.

10) Ἡὕξῃθη ἡ διασπορὰ τοῦ πολιτισμοῦ μεταξὺ διαφόρων χωρῶν.

II. Ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἐλευθέρου χρόνου.

1) Νέον μέσον ἐφευρέθη πρὸς διασκέδασιν.

2) Τὰ μέγιστα ἡ ἀπόλαυσις τῆς μουσικῆς ἐξετάθη.

3) Εἰς τὰς ἀγροικὰς περιφερείας περισσότερο εὐκαιρία ἐδόθη πρὸς καλυτέραν μουσικὴν.

(1) Βλ. Recent Social Trends New York 1933.

- 4) Παλαιὰ ἄσματα ἀνεβίωσαν.
- 5) Ἡ διεθνὴς σημασία τῆς Μουσικῆς τὰ μέγιστα ἐξετιμήθη.
- 6) Οἱ ἀνάπηροι, οἱ τυφλοὶ, οἱ στρατιῶται τοῦ μετώπου εὗρον νέον μέσον διασκεδάσεων.
- 7) Οἱ ταξιδεύοντες εἰς πλοῖα, σιδηροδρόμους καὶ αὐτοκίνητα δύνανται νὰ διασκεδάζουσι.

III. Ἐπὶ τῶν μέσων τῶν μεταφορῶν.

- 1) Τὸ ραδιόφωνον λαθιστὰ ἱκανοῦς τοῖς ἀεροπόροις νὰ ἐξακολουθοῦν τὴν πτήσιν των.
- 2) Οἱ κατευθυνόμενοι πρὸς λιμένα ἢ ἀερολιμένα τινὰ λαμβάνουσι οδηγίαν ταχέως καὶ ἀσφαλῶς.
- 3) Τὰ εὐρισκόμενα εἰς κίνδυνον πλοῖα λαμβάνουσι βοήθειαν.
- 4) Μεγαλύτερα ἀσφάλεια εἰς τὰ ἀεροπλάνα παρέχεται κατὰ τὴν προσγείωσιν των.
- 5) Ἡ ἀνακοίνωσις τῶν μετεωρολογικῶν μεταβολῶν βοηθεῖ τὸν ἀεροπόρον.
- 6) Οἱ ταξιδεύοντες ἀεροπορικῶς ταξιδιωτὰ λαμβάνουσι πληροφορίαν.
- 7) Τὰ ἀεροπλάνα συνεννοοῦνται μετὰ τῶν πλοίων.

IV. Ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς.

- 1) Τὰ πανεπιστήμια ἀνακοινοῦσι τὰ μαθήματα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν Καθηγητῶν.
- 2) Βοηθεῖται ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐνηλίκων.
- 3) Διδάσκεται ἐπαρκῶς μία ξένη γλῶσσα.
- 4) Διαφήμισις γίνεται τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων καὶ περιοδικῶν.
- 5) Βοηθεῖται ἡ στοιχειώδης ἰδία ἐκπαίδευσις.
- 6) Διαδίδονται τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας.
- 7) Βελτιοῦνται αἱ διεθνεῖς σχέσεις διὰ συζητήσεως ἐνδιαφερόντων προβλημάτων.
- 8) Ἀνακοινοῦται ὁ κυβερνητικὸς ἀπολογισμὸς.
- 9) Παρέχεται διδασκαλία καὶ διαφωτισμὸς εἰς τὰς γυναῖκας διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων των.
- 10) Κριτικὴ διὰ τοῦ ραδιοφώνου βιβλίων βοηθεῖ εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ διάδοσιν αὐτῶν.
- 11) Ἡ σχέσις μετὰ τὴν πανεπιστημίαν καὶ κοινωνίας καθίσταται στενωτέρα.
- 12) Νεαὶ παιδαγωγικαὶ μέθοδοι εἰσάγονται εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ μὲν τῶν παιδῶν.
- 13) Περισσότερα διάδοσις γίνεται τῶν γνώσεων περὶ ἠλεκτρισμοῦ καὶ εἰς τὸ μέλλον περὶ τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας.
- 14) Τάξεις ἐρασιτεχνῶν τοῦ ραδιοφώνου δημιουργοῦνται.

V. Ἐπὶ τῆς διασπορᾶς πληροφοριῶν καὶ εἰδησέων.

- 1) Εὐρυτέρα μὲν τῶν ἀγροτῶν ἐπὶ μεθόδων γεωργικῶν.
- 2) Πρόληψις γίνεται καταστροφῶν τῆς σπορᾶς διὰ μεταδόσεως εἰδη-

σεων περὶ τῶν μετεωρολογικῶν συνθηκῶν.

3) Ἐκπαίδευσις τῶν ἀγροτῶν γίνεται περὶ προφυλάξεως τῶν φυτῶν ἀπὸ παρασίτων.

4) Ἡ ἀγορὰ ἀνακοινοῖ τὴν παραγωγὴν καὶ ἐπιτυγχάνει καλυτέραν πώλησιν.

5) Πληροφορίαι δίδονται εἰς τὰς ἑφημερίδας διὰ τοῦ ραδιοφώνου.

6) Ἀντικατάστασις εἶναι δυνατὴ ἐν περιπτώσει ἀπεργίας.

7) Κατορθοῦνται ταχύτερα ἀνακάλυψις τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῶν ἐγκληματιῶν διὰ μηχανοκινήτου ἀστυνομίας ἐφωδιασμένης μὲ ραδιόφωνον.

VI. Ἐπὶ τῆς θρησκείας

1) Ἀπαίτησις καλυτέρων ἱεροκηρῶν διὰ τὸ ἀπὸ ραδιοφώνου κήρυγμα.

2) Τὸ εἰς τὰς ἀστικὰς περιφέρειας κήρυγμα μεταδίδεται εἰς τὰς ἀγροτικάς.

3) Εἶναι δυνατὴ ἡ παρακολούθησις τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ἐκεῖ ὅπου ὁ κόσμος (λ. χ. ἐν νοσοκομείῳ) ἀδυνατεῖ ν' ἀκούσῃ ταύτην.

4) Ἐκκλησιαὶ αἵτινες μεταδίδουσι τὴν λειτουργίαν ἔχουν περισσότερον ἀκροατήριον.

5) Γραφὴ ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς θρησκευτικοὺς ὁμιλητὰς παρέχει νέας εὐκαιρίας πρὸς ἐξομολόγησιν καὶ ἐμπιστοσύνην.

VII. Ἐπὶ τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου.

1) Εἰς τὴν βιομηχανίαν ἡ πώλησις τῶν ραδιοφώνων ἐπέφερε κατὰ πτωσιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν φωνογράφων.

2) Ἐλάττωσις ἐπῆλθε τῆς τιμῆς τῶν τηλεγραφημάτων διὰ τῆς χρήσεως τοῦ ἀσυρμάτου.

3) Στενὴ ὑφίσταται ἐπικοινωνία χωρῶν στερουμένων τηλεγραφικῆς ἐπικοινωνίας.

4) Τὸ ἐμπόριον τοῦ πιάνου ἠλαττώθη.

5) Νέα μορφή διαφημίσεως ἐνεφανίσθη.

6) Προβλήματα ἠθικὰ ἐγεννήθησαν ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν περὶ τῆς ἀξίας ἐκάστης παραγωγῆς.

7) Νέα ἀγορὰ ἐσχηματίσθη πρὸς νέας διευκολύνσεις εἰς τὴν ζωὴν.

8) Ἡλαττώθη ἡ κυκλοφορία τῆς διαφημίσεως διὰ τῶν ἑφημερίδων.

9) Νέα περιοδικὰ παρήχθησαν.

10) Αὐξήσις ἐπῆλθε εἰς τὴν δαπάνην τοῦ ἠλεκτρικοῦ.

11) Νέον ἐπάγγελμα παρουσιάσθη, τὸ τοῦ ραδιοτεχνίτου καὶ τοῦ ὑπαλλήλου τῶν ραδιοφωνικῶν σταθμῶν.

12) Ἡλαττώθη τὸ προσωπικὸν εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ φωνογράφου καὶ ἄλλων βιομηχανιῶν.

VIII. Ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

1) Ἡ Κυβέρνησις ἔχει εἰς χεῖράς της νέον καὶ σπουδαιότατον μέσον πρὸς διακυβέρνησιν.

2) Νέον πρόβλημα λογοκρισίας ἐνεφανίσθη.

3) Νομικὰ προβλήματα ἠγέρθησαν σχετικῶς μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀέρος.

4) Νέα προβλήματα δικαιωμάτων ἰδιοκτησίας ἠγέρθησαν.

5) Πίσεις ἐπὶ τῆς νομοθεσίας ὑπὸ ὠρισμένης μερίδος εἶναι δυνατόν

νά ἐμφανίζεται.

6) Νέον δπλον δημοκρατικὸν ἢ ἀπολυταρχικὸν παρέχεται εἰς τοὺς κυβερνήτας.

7) Διέγερσις τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος ἐπέρχεται εἰς περιπτώσεις διενεργείας ἐράνων.

8) Ἡ προπαγάνδα διασπείρεται.

9) Ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ ἐμπολέμων διευκολύνεται ἐν καιρῷ πολέμου.

10) Αἱ πολιτικαὶ ὁμιλίαι φθάνουν εἰς μακρυνὰ ἀκροατήρια.

11) Ἡλαττώθησαν τὰ συλλαλητήρια.

12) Ἡ ἐξόδευσις χρημάτων διὰ πολιτικὰς συγκεντρώσεις καὶ περιοδείας ἠλαττώθη.

13) Τὰ πολιτικὰ προγράμματα εἶναι περισσότερον λογικὰ καὶ μετὰ προσοχῆς καταρτίζονται.

14) Ἐκκλήσεις πρὸς κοινωνικοὺς σκοποὺς ἐπιτυχῶς καὶ ταχέως γίνονται.

15) Αἱ διὰ τοῦ ραδίου ὑποσχέσεις τῶν πολιτικῶν εἶναι μᾶλλον δεσμευτικαὶ δι' αὐτούς.

16) Οἱ κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι, οἵτινες ὁμιλοῦσι ἀπὸ ραδιοφώνου, εὐρίσκονται εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν πρὸς τὸν λαὸν καὶ εἶναι περισσότερον πρὸς αὐτὸν οἰκεῖοι.

IX. Ἐπὶ ἄλλων ἐφευρέσεων.

1) Τὸ ραδιόφωνον ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀεροπορίας.

2) Ἐφευρέσεις ἐκ τοῦ ραδιοφώνου, ὃ σωλὴν τοῦ κενοῦ χρησιμοποιεῖται εἰς ἄλλας χρήσεις, ὡς εἰς τὴν καταβίβασιν ἀναβατήρων, τὴν διακυβέρνησιν σειρᾶς αὐτοκινήτων, τὴν μετατροπὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος κ.λ.π. νέα δ' ἐπιστήμη ἐκ τοῦ σωλήνος τούτου ἀνεπτύχθη.

3) Ἡ τηλεόρασις προήχθη διὰ τοῦ ραδίου.

4) Ἡ φωτογραφικὴ τέχνη ἀνεπτύχθη.

5) Ὁ κινηματογράφος ὠφελήθη.

6) Ἐβελτιώθη ἡ γεωπονικὴ.

7) Τὸ γάλα ἀποστειροῦται διὰ τῆς χρήσεως βραχέων κυμάτων καὶ κρατεῖται νωπὸν ἐπὶ ἑβδομάδας.

8) Ἐξολοθρεύονται τὰ μικρόβια.

9) Ἡ θερμοκρασία τοῦ σώματος ἀνυψοῦται πρὸς καταστροφὴν τοπικῶν ἢ γενικῶν μολύνσεων.

10) Ὁ συμπυκνωτὴρ μετὰ τῶν ραδιοφόρων σωλήνων χρησιμοποιεῖται ποικιλοτρόπως εἰς τὴν βιομηχανίαν.

11) Ὁρολόγια αὐτομάτως τίθενται εἰς λειτουργίαν διὰ τοῦ ραδίου.

X. Ἐπὶ διαφόρους λειτουργίας.

1) Αἱ πρωῖναι γυμναστικαὶ ἀσκήσεις ἠϋξήθησαν.

2) Ὁ θόρυβος ἐκ τῶν μεγαφῶνων ἐμετριάσθη.

3) ἠϋξήθη ἡ διαμονὴ εἰς τὰ περὶχωρα.

4) Καταζητούμενα πρόσωπα ἀνακαλύπτονται ταχέως.

5) Χρησιμοποίησις γίνεται τοῦ ραδιοφώνου εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ὑποβρυχίων.

6) Συντελεῖται καλύτερος ἐορτασμὸς τῶν ἐθνικῶν ἐορτῶν.

7) Οἱ ἐκδρομεῖς γνωρίζουν ἐκ τῶν μετεωρολογικῶν ἀνακοινώσεων τὸν καιρόν.

E.Γ. ΔΕΠΟΣ Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

8) Πλήρης απόλαυσις γίνεται ἐπισήμων γεγονότων.

9) Αἱ μονήρεις ὥραι καὶ ἡ διαμονὴ κατ' οἶκον ἀπέβησαν περισσότερο εὐάρεστοι.

10) Παρέχεται δημιουργικὴ ἐνασχόλησις εἰς τοὺς νέους διὰ τῆς κατασκευῆς ραδιοφώνων.

Οὕτως ὅταν ἐκ μιᾶς ἐφευρέσεως μεγίστη ἐπίδρασις τελῆται εἰς ἰδρύματα καὶ ἔθνη, ἡ ἐπίδρασις αὕτη δὲν σταματᾷ ἀλλ' ἐξακολουθεῖ προοδευτικῶς καὶ εἰς ἄλλας λειτουργίας. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς αὐτομάτου εἰσαγωγῆς ἀνθρακος εἰς τινὰ κάμινον ἐπήνεγκε τὴν αὔξησιν τῶν βαγονίων εἰς ἓνα σιδηρόδρομον μέχρι 300 μέτρων τὸ μῆκος, διότι κατωρθώθη ἡ μεγένθυσις τῆς ἀτμομηχανῆς. Ἐκ τούτου ἠὺξήθησαν καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ σιδηροδρόμου.

Τοιοῦτοτρόπως ἕκαστον κοινωνικὸν φαινόμενον καὶ πᾶσα μεταβολὴ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἔχει τὴν αἰτίαν του οὐχὶ εἰς ἓνα ἀλλ' εἰς πολλοὺς παράγοντας. Δεδομένου δ' ὅτι εἰς χιλιάδας ἀριθμοῦνται αἱ συντελούμεναι ἐτησίως ἐφευρέσεις, χιλιάδες εἶναι καὶ αἱ μεταβολαὶ αἵτινες ἐπισυμβαίνουν εἰς τὸν σημερινὸν πολιτισμόν.

Ὁ συνδυασμὸς δὲ πολλῶν τοιούτων ἐφευρέσεων συντελεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν νέων κοινωνικῶν φαινομένων. Οὕτω τὰ ἐργαστάσια, τὰ ἔξοδα τῆς σχολικῆς μορφώσεως, ἡ εἰς πολυκατοικίας διαβίωσις, τὸ αὐτοκίνητον, ὁ κινηματογράφος, οἱ νόμοι προστασίας τῶν ἐργαζομένων ἀνηλίκων καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις, πάντα ταῦτα ἐν συνδυασμῷ συντελοῦσιν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν γεννήσεων.

Διὰ παρόμοιον λόγον παρατηρεῖται τάσις πρὸς διαβίωσιν οὐχὶ εἰς τὸ κέντρον τῶν πόλεων ἀλλ' εἰς τὰ προάστεια, λόγῳ συνδυασμοῦ πολλῶν διαφόρων δυνάμεων, οἷαι εἶναι τὸ αὐτοκίνητον, ὁ ἠλεκτρικὸς σιδηρόδρομος, ὁ σιδηρόδρομος, τὸ τηλέφωνον, τὸ ραδιόφωνον, ὁ κινηματογράφος, τὸ σχολεῖον. Αἱ τοιαῦται δὲ ἐπιδράσεις εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι πρὸς ὠφέλειαν ἀλλὰ καὶ πρὸς βλάβην τῶν ἀτόμων καὶ ομάδων.

Οὕτως ἡ πόλις προῆλθεν ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ δυνάμεων, οἷαι τὰ ἐργαστάσια, ἡ συγκοινωνία καὶ τὰ μέσα τῆς μεταφορᾶς, ἀλλ' ἡ πόλις εἶναι αἰτία ἀναριθμῆτων κοινωνικῶν μεταβολῶν, διότι αὕτη ἐπαυξάνει τὸ ἔγκλημα, ἐλαττώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἐπαυξάνει τὴν μέριμναν τῶν κυβερνώντων καὶ μεταβάλλει τὸ ἔργον τῆς πολιτικῆς. Αἱ ἀνωτέρω ἐφευρέσεις αἱ ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ κοινωνικοῦ βίου σήμερον εἶναι ὑλικά. Παρὰ ταύτας ὅμως ἔχομεν καὶ κοινωνικὰς ἐφευρέσεις, ἧτοι ἐφευρέσεις γενομένας ὑπὸ ομάδων. Οὕτω τὸ μυθιστόρημα εἰς τὴν λογοτεχνίαν δὲν εἶναι ὑλικὴ ἐφεύρεσις, ὅπως καὶ ἡ ἐσπεράντο, ἐν τῆσσι τῆς εὐφυΐας ἢ τοῦ συναισθηματικοῦ βίου.

Αἱ τοιαῦται δ' ἐφευρέσεις ἐπιφέρουσιν ἐπίσης κοινωνικὰς μεταβολὰς. Εἰς λ. γ. κοινωνικὸς νόμος, ὡς ὁ νόμος 388 περὶ κοινωνικῆς προνοίας, ἐπιφέρει πλείστας μεταβολὰς προστατεύων τοὺς ἀδυνάτους καὶ καθιστῶν ἱκανοὺς τοὺς ἀτυχοῦντας, ἵνα ἐπανατάσσωνται εἰς τὸ ἔργον τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ὡσαύτως ὁ νόμος περὶ ὑποχρεωτικῆς ἐκπαίδευσέως καὶ οἱ προστατευτικοὶ τῶν παιδῶν νόμοι μετέβαλον τὰς λειτουργίας τῆς οἰκογενείας καὶ ἠλάττωσαν τὴν κηδεμονίαν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν γονέων ἐπὶ τῶν τέκνων τῶν.

Ὁ πόλεμος ἐπίσης ἐπιφέρει μεγάλας μεταβολὰς εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἐπὶ πάντα τὰ κοινωνικὰ ἰδρύματα. Ἐνδιαφέρον δ' ἐπίσης φαινόμενον παρατηρεῖται, ὅτι δηλ. αἱ κοινωνικαὶ ἐφευρέσεις ἐπιφέρουσιν ἀμοιβαίως μηχανικὰς ἐφευρέσεις, ὡς ὁ πόλεμος λ. γ. ἐπέφερε πλείστας ἐφευρέσεις εἰς ὅπλα καὶ πολεμικὰ μέσα, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀεροπορίας, τὴν ἐφεύρεσιν νέων τύπων ἀεροπλάνων, βομβῶν βάθους, μέσων ἀ-

κουστικῶν κατὰ τῶν ὑποβρυγίων κλπ. κλπ.

Αἱ ἐφευρέσεις δ' αὐταὶ ἐφαρμοσθεῖσαι ἐν καιρῷ εἰρήνης μετέβαλον τὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας, ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καθιστῶσαι ἱκανὸν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸ ἄροτρον καὶ νὰ τὸ ἀντικαθιστῇ διὰ τοῦ βενζιναρότρου, τὸν ἵππον καὶ ἡμίονον διὰ τοῦ αὐτοκινήτου καὶ τοῦ ἀεροπλάνου, ὥστε βαθυμυδὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ περιπατῇ ἀλλὰ νὰ αἰωρῆται ἢ νὰ πετῇ σήμερον ὑπὲρ τὴν γῆν καὶ αὔριον ἴσως διὰ μέσου τῶν πλανητῶν.

Αἱ μηχανικαὶ τέλος ἐφευρέσεις δὲν εἶναι μόνον αἷτια κοινωνικῶν ἐφευρέσεων καὶ μεταβολῶν ἀλλὰ καὶ ψυχολογικῶν διαθέσεων μεταξὺ λ. χ. ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, τέκνων καὶ γονέων, πιστῶν μιᾶς θρησκείας καὶ ἱερέων καὶ γενικῶς μεταβολῶν εἰς τὴν ὅλην συμπεριφορὰν τῶν διαφόρων ἰδρυμάτων κατὰ πολὺ διάφορον προηγουμένων ἐτῶν.

Κατὰ ταῦτα μεγάλα μεταβολαὶ ἐπέρχονται ἐκ τῶν μηχανικῶν ἐφευρέσεων καὶ ἀνειδέτως ἐκ τῶν κοινωνικῶν ἐφευρέσεων εἰς τὰς μηχανικὰς βαινοῦσαι πᾶσαι κατὰ γεωμετρικὴν μᾶλλον ἢ κατ' ἀριθμητικὴν πρόοδον καὶ καθιστῶσαι τὴν κοινωνίαν ἐκάστης γενεᾶς ἀγνώριστον σχεδὸν εἰς τὰ ὅμματα τῆς γενεᾶς τῶν ἐνηλίκων. Οὕτως ἡ κοινωνία γοργῶς ἐξελίσσεται καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων μεταβάλλεται, νέων ἐκάστοτε προβλημάτων παρουσιαζομένων ἐκ τῆς διακοπῆς τοῦ συνήθους ρυθμοῦ τῆς ζωῆς καὶ νέων φροντίδων παρὰ τῶν ἰθυνόντων ὁδηγῶν τῆς κοινωνίας πρὸς ἀνταπόκρισιν εἰς τὰς παρουσιαζομένας ἐκάστοτε νέας ἀνάγκας ὡς ἡ ἀνεργία, ἡ πτώσις τῶν τιμῶν τοῦ ἐμπορίου, ἡ πτωχεία, ἡ ἀσθένεια, τὸ ἔγκλημα, αἱ φιλίας καὶ διαμάχαι, ἡ διάλυσις τῆς οἰκογενείας, προβλήματα ἐργατικὰ κ. ἄ. περὶ ὧν περαιτέρω ὁ λόγος. Ἄλλ' εἶνε ἡ τοιαύτη μεταβολὴ τῆς Κοινωνίας καὶ πρόοδος αὐτῆς ;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Πῶς κοινωνικοποιεῖται τὸ ἄτομον ;
- 2) Πῶς κοινωνικοποιεῖται ἡ ὁμάς ;
- 3) Ποῖοι οἱ τρεῖς παράγοντες ἐφ' ὧν βασίζονται αἱ ἐφευρέσεις ; Ταξινομήσατε τοὺς κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος.
- 4) Πότε εἶνε ἐμπόδιον ἡ θρησκεία εἰς τὰς ἐφευρέσεις ;
- 5) Τίνες αἱ μεγάλαὶ ἀνάγκαι τῆς Κοινωνίας, αἵτινες δὲν ἐθεραπεύθησαν εἰσέτι διὰ ἐφευρέσεων ;
- 6) Τίνες οἱ λόγοι τῆς μὴ ἀποδοχῆς εἰσέτι μιᾶς γλώσσης εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ;
- 7) Διατί δὲν γίνεται δεκτὸν τὸ ἡμερολόγιον τῶν 13 μηνῶν μὲ 4 ἐβδομάδος ἐκάστου ;
- 8) Εἰς ποίᾳς κοινωνίας ἐμφανίζονται περισσότεραι ἐφευρέσεις ;
- 9) Τίνες αἱ ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ ἐκ τῆς βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως ;
- 10) Τίνες αἱ ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐκάστης χώρας διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ἀεροπλάνου.
11. Διατί θεωρεῖται ἡ τεχνολογικὴ ἀνάπτυξις μιᾶς χώρας ὡς αἷτια Κοινωνικῆς μεταβολῆς.
12. Πῶς ἡ μηχανικὴ ἐφεύρεσις ἐπιφέρει κοινωνικὰς ἐφευρέσεις; Ἀντιθέτως;
13. Πῶς αἱ διάφοροι κοινωνικαὶ ἐφευρέσεις μετέβαλον τὰς λειτουργίας τῆς οἰκογενείας ;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Furnas C.C. The next Hundred years 1936.
- 2) Wilfillan S.C. Social effects of Inventions.
- 3) Ogburn-Nimcoff-Sociology. New York 1946.
- 4) Mumford, d. Technics and Civilization New York 1934.
- 5) Stuart Chase-Men and Machines New York 1936.
- 6) Ogburn and Gilfillan. The Influence of Invention and Discovery (in Recent Social Trends Mc Graw — Hile, New York, 1933.
- 7) Gillin and Gillin — An Introduction to Sociology Mac Millan New York 1944.